

OMUL ÎN LUMEA TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE PERFORMANTE: ASPECTE TEORETICO-FILOSOFICE ȘI SOCIALE

Diana Cobzac

Catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

The man in the world of advanced information technologies: theoretical-philosophical and social aspects

Developments in the information society are one of the main agents of change worldwide. The complexity of this problem requires a man to examine some aspects, highlighting in particular, the theoretical-philosophical and social aspect.

The article examines the manner in which this development could contribute to improving the human condition, determined him on such a man to be able to confront the acute problems of the society and to understand just how long the role that it plays technologies performance information in daily activity.

Rezumat

Evoluția societății informaționale este unul dintre principalii agenți ai schimbării planetare. Această complexitate a problemei îl impune pe om de a precăuta unele laturi, evidențiind în special aspectul teoretico-filosofic, cât și cel social.

În articol se examinează modalitatea în care această evoluție ar putea contribui la îmbunătățirea considerabilă a condiției umane, determinându-l astfel pe om de a putea face față problemelor stringente din societate, cât și de a înțelege rolul pe care-l joacă tehnologiile informaționale performante în activitatea cotidiană.

Epoca contemporană se definește esențialmente ca spațiu istoric traversat de mutații profunde, marcat de moartea și nașterea simultană de structuri ontice și axiologice, punctat de crize și revoluții în cele mai diferite domenii ale existenței și ale reflecției teoretice. Epoca actuală este, fără îndoială, o lume a contrastelor, a diversității și a contradicțiilor. Astăzi, mai mult ca oricând, dezvoltarea economică, social-politică și culturală, pe lângă realizările și progresul social pe care l-a determinat, se face resimțită în viața cotidiană și în conștiința oamenilor ca o realitate problematizată.

În cursul istoriei speța umană, avînd de trecut prin atîtea încercări și pericole, l-a găsit pe om nepregătit și aruncat într-o lume în care timpul și distanțele au fost abolite, omul rămînînd astfel fascinat de un ciclon planetar, schimbîndu-l cu factori aparent separați, ale căror cauze și consecințe formează un labirint încrucișat. Omul este deci, ființa care își construiește singur conceptele și teoria pentru a înțelege realitatea și a o modifica în folosul său [12]. În această permanentă confruntare cu realitatea unele cuvinte par însă a fi uneori fără sens, pe cînd unele teorii se dovedesc în timp a fi greșite. Și deoarece omul trebuie permanent să descifreze sensul lucrurilor trecînd de la aparențe la fenomene și esențe [13], fără îndoială că suntem mai aproape de adevăr cînd susținem că omul este o ființă socială, care se caracterizează prin capacitatea sa de *homo faber*, și care posedă gîndire, limbaj, religie, morală și artă. Cu toate aceste elemente el modifică realitatea înconjurătoare și totodată se modifică și pe sine, deși există și cealaltă parte a lucrurilor: schimbînd ceea ce cunoaște din lucruri, omul schimbă lumea pe care o cunoaște. Modificînd lumea în care trăiește, omul se schimbă pe el însuși [2]. Totuși, în realitate, omul nu va regăsi niciodată trecutul exact așa cum l-a trăit, căci evocarea lui depinde de ceea ce a devenit și amintirile lui vor evolua împreună cu el.

Este un lucru comun și bine cunoscut, că în cadrul interrelațiilor dintre oameni are loc în permanență un proces de transmitere a informațiilor, ideilor, evenimentelor, atitudinilor, de la un individ la altul și astfel, „descoperim, susține Berger, că lucrurile nu există prin sine nici prin apartenența lor la vre-o realitate superioară, nici prin valori care să le fie intrinseci și nici prin identitatea lor, ele există doar în măsura în care fac parte din procesul comunicării” [1]. Dar

munca și viața în comun dezvoltă la om și conștiința, stocurile de programe fac ca el să-și analizeze în permanență propria sa conduită încă din cele mai vechi timpuri. Formele de cunoaștere în care omul este încătușat datorită constituției sale biologice și psihologice sunt încă și mai mult rigidizate, afirmă Nietzsche, de constrângerile sociale. În special necesitatea de a se face înțeles de alți oameni îndepărtează și mai mult spiritul omului de lucruri: „Pentru că omul, ca viețuitoare, gândește neîncetat dar nu știe acest lucru. Gândirea devenită conștientă este doar o foarte mică parte a ei, căci numai această gândire conștientă se înfăptuiește cu cuvinte, mai bine zis cu semne de comunicare prin care se dezvoltă însuși originea conștiinței. Într-un cuvânt, dezvoltarea vorbirii și dezvoltarea conștiinței se completează reciproc” [11].

E bine să menționăm și faptul că la etapa actuală de dezvoltare a omenirii, o memorie și o conștiință socială nu pot exista în afara procesului de informatizare și computerizare a sociumului, a funcționării eficiente a mecanismelor nominalizate de asigurare a securității umane[18]. Statul, comunitatea mondială sunt obligate de a întreprinde pași concreți în constituirea unei memorii adecvate cerințelor societății economiei de piață globale (societății postmoderniste), mai apoi societății informaționale de orientare noosferică, societate bazată pe cunoștințe și rațiune planetară, pe tehnologii informaționale netradiționale[19].

De o înțelegere corectă a ființei umane ține, evident, știința despre raporturile de viață în care se află omul. Doar omul este una dintre ființele dependente de mii de condiții și aceste raporturi de ființare determinate constituie însăși substanța lumii reale[7]. Astăzi, avem cantități enorme de informații și cunoștințe despre om și univers, față de cât aveau strămoșii noștri, dar există puține semne că înțelepciunea umană ar fi crescut semnificativ în ultimii 5000 de ani. În aceste timpuri dificile și complexe, începem să realizăm că drumul spre înțelepciune este încercarea esențială pe care o traversează omenirea. Analizând situația omului în lumea artificială vedem că și natura (biosfera) este afectată de o criză ecologică. Ființei umane îi vine tot mai greu de a se integra în lumea artificială, calitățile și aptitudinile umane devin o piedică pentru progresul tehnologic continuu și se încep discuții cu privire la dezvoltarea de mai departe a umanității ce necesită schimbări colosale din partea omului[21].

Așadar, în lupta sa pentru existență, în concurență cu alte animale, omul s-a putut impune tocmai pentru că are o capacitate sporită de prelucrare a datelor – mai ales a celor referitoare la elaborarea unor strategii, bazându-se pe experiența acumulată. Posibilitățile de stocare a datelor, sunetelor și imaginilor s-au perfecționat datorită memoriei calculatoarelor și discurilor video. Capacitățile de prelucrare și calcul sînt considerabil mărite datorită sateliților de comunicație. Culegerea datelor obține noi dimensiuni datorită tehnicilor de teledetecție. Asocierea tehnologiilor informatice și a tehnologiilor de comunicație face posibilă stabilirea și interconectarea unor rețele complexe care permit prelucrarea și transmiterea rapidă, în timp real, a informației. Aceste tehnologii contribuie la transformarea societății și la orientarea evoluției omului spre o mai mare complexitate. Astfel, după cum observa cu multă justete Ion Haineș, „comunicarea este înțeleasă ca un proces al transmiterii expresiilor semnificative între oameni, ca un concept care include toate acele procese prin care oamenii se influențează unii pe alții” [6]. Comunicarea și informațiile luate în sensul cel mai larg, de activități ce implică manipularea semnelor și simbolurilor, devin ele înseși sectorul cel mai substanțial de activitate în cadrul anumitor societăți. Iar importanța sporită a comunicării și tehnologiilor informaționale, ca și amploarea schimbărilor majore pe care acestea le aduc în viața comunităților îl determină pe om spre aprecierea deplină a rolului lor în dezvoltarea societății.

Dezvoltarea științifică și tehnologică este și ea influențată în mare măsură de sporirea cantitativă și calitativă a mijloacelor de comunicare și informare, fie că este vorba de capacitatea de investigare și de calcul, de circulația și utilizarea informațiilor științifice și tehnice necesare specialiștilor, constituind un depozit de cunoștințe acumulate, fie de efortul de a sensibiliza publicul larg la problemele științei și tehnologiei sau de a dezvolta cultura științifică și tehnică. Dezvoltarea științifico-tehnologică solicită, în practică, o cooperare supra-națională care să se instaureze între universități, între laboratoarele de cercetări, între diversele întreprinderi, reunindu-i astfel într-un efort comun pe specialiștii din cele patru colțuri ale lumii. O concepție

naționalistă a științei și tehnologiei merge împotriva dezvoltării științei și amenință să perpetueze primejdiosul dezechilibru care există între „cei care au tot” și „cei care n-au nimic” [9].

În lumea contemporană, unde mijloacele de comunicare sporesc din zi în zi, oamenii de știință trebuie să se facă auziți cu orice preț, dacă nu vor să devină complicii unor situații moralmente inacceptabile. Ce am gândi despre un meteorolog care nu ne previne de apropierea unui uragan? Sau despre un clinician care nu i-ar semnala pacientului său că investigațiile întreprinse dezvăluie urgența unei intervenții? Iar la acestea A.Toffler afirmă că, în condițiile sistemelor tehnice de mâine – rapide, fluide și autoregulate, mașinile se vor ocupa de fluxul materialelor fizice, iar oamenii de fluxul informațiilor și de cugetare. Mașinile vor îndeplini din ce în ce mai mult muncile de rutină, iar oamenii – muncile intelectuale și de creație [16]. Într-o asemenea lume, susține A.Toffler, atributele cele mai apreciate ale erei industriale devin obstacole. Tehnica de mâine are nevoie nu de milioane de oameni semicalificați, capabili să efectueze la unison operații ce se repetă la nesfârșit, nu are nevoie de oameni care să primească ordine fără să clipească, ci de oameni care să-și poată croi drumul printr-un mediu ambient nou, care să fie pregătiți să identifice noi relații într-o realitate în schimbare rapidă. Ea are nevoie de oameni care, după expresia inspirată a lui C. P. Snow, „să aibă viitorul în sânge” [17]. E și mai important ca oamenii de știință să se pronunțe la timp. Chiar dacă numeroase probleme fără răspuns sau că, probabil, nu vor putea fi rezolvate decât într-un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, ei au datoria - ori de câte ori raportul între certitudine și incertitudine le îngăduie s-o facă – de a recomanda acțiuni imediate, de a informa toate instanțele implicate și de a veghea ca acestea să acționeze în consecință.

Luând în considerație cele menționate, M. Dufrenne considera că comunicarea pleacă nu de la un limbaj impersonal, de la un sistem neutral de semne, ci de la o ecuație elementară în filosofia omului – eu și altul: omul nu poate afla ce este, nu se cunoaște pe sine prin sine ci prin altul, care se revelează el însuși ca o interioritate, adică se deschide comunicării [4]. Iată de ce dezvoltarea tehnologiilor informaționale, cât și procesele de comunicare umană sunt fundamentale în organizarea societății, a oricărei grupări sociale, deoarece în afara lor nu sunt posibile înțelegerea reciprocă, coordonarea și cooperarea conștientă a indivizilor existenți. Omul este destinat de a fi o inteligență cuprinzătoare! Și din acest punct de vedere el este unic în lume și capabil să depășească situațiile sau obstacolele existențiale complexe. Grație noilor mijloace de comunicație, omul ia cunoștință de tot mai multe fapte ce-i permit a-și menține siguranța în fața enormelor pericole reprezentate de holocaustul nuclear, poluare și distrugerea violentă a mediului. Omul învață de a fi o persoană cu opțiuni, înclinații și libertăți individuale, iar mijloacele moderne de care dispune în prezent, modifică profund modul său de viață. „Pentru prima dată în istoria omenirii, remarcă V. S. Stepin, apare și pericolul real de distrugere a bazei biogenetice, care prezintă o condiție individuală a existenței umane. E vorba de pericolul existenței corpului uman, care e rezultatul bioevoluției milioanei de ani și care se deformează activ în lumea tehnică contemporană” [22]. E îngrijorător însă faptul de a preveni cauza, după spusele lui V. A. Șciurov, conform căreia: „omul treptat simplificându-și imaginea asemănător mașinii, ajunge să nu aprecieze calitățile și valorile umane, acestea devenind de prisos în această lume și nefiind necesare în contactul cu mașinile” [23].

La momentul actual omul aparține unei civilizații tehnologice și își unește cunoașterea cu autocontrolul, încercând să înțeleagă Universul într-un mod cât mai realist, ceea ce-i poate permite și o stăpânire a acestuia. Manifestând însă, un entuziasm sporit în vederea atingerii perfecțiunii tehnologice, omul are trăsăturile unui nou cuceritor – nu doar al planetei noastre, ci și al spațiului cosmic și totodată al propriei conștiințe. Omul creează astfel noi mașini, se adaptează lor și organizează realitatea pentru a se putea dezvolta cât mai eficient. Tehnologia informațională, una dintre tehnologiile specifice ale epocii contemporane, se anunță la fel de importantă pentru viitorul societății ca și tehnologiile mecanice.

Ținând cont de cele menționate, nu e posibil de a ne imagina o societate actuală fără producerea, generarea, prelucrarea, transmiterea și utilizarea masivelor colosale ale celei mai variate informații. Viața omului decurge în conformitate cu cele trei câmpuri – energetic,

gravitațional și informațional. Pornind însă de la faptul că viața umană nu mai e rezonabilă în afara ciclului informațional complet, în afara lumii informației putem conchide că e dificil a contrazice opinia precum că „orice societate, pornind de la Babilon, s-a format cu ajutorul producerii și distribuției informației” [20].

Dacă admitem că legile la origine „naturale” ale istoriei umane și ale economiei pot deveni „spirituale, dacă credem că putem să anunțăm un „salt al umanității din tărîmul necesității către tărîmul libertății” și, prin urmare, dacă suntem consecvenți în a explica în mod materialist specificitatea omului, activitatea sa proprie, conștiința sa și totalitatea ființei sale, atunci principiul unui materialism global nu se mai confruntă cu vreo obiecție decisivă. Aceste premise sunt singurele care pot fi puse sub semnul întrebării. Asupra tuturor acestora, practica este cea care trebuie să decidă, „în ultimă instanță” [15].

O soluție interesantă, de factură iluministă ne-o oferă Mikel Dufrenne, ca posibilă alternativă la fenomenele de dezumanizare și alienare culturală inaugurate de progresul științific și tehnic în societatea contemporană. Analizînd civilizația informațional-industrială așa cum se manifestă ea astăzi, filosoful conchide că ea lasă totuși omului anumite șanse și în nici un caz șansa de a-și refuza dezvoltarea și generalizarea. „Condiția salvării sale este, ca în loc să se supună pasiv progresului, omul trebuie să încerce să-l făurească, să se egalizeze cu ceea ce are, să fie agentul și nu parazitul civilizației...” [5]. Omul, în același timp, se poate aștepta la un viitor strălucitor, dacă va dispune de inteligența de a ataca și a înlătura obstacolele care îi stau în cale, sau la un declin dezastruos, dacă nu o va face [8].

Spre final vom susține că cultura umană conține însă, posibilități de creație pe care civilizația industrială tinde să le distrugă, ori este important ca această cultură să fie păstrată nu ca un trecut depășit, ca un fel de muzeu, ci în vederea utilizării forțelor susceptibile de a da creației un nou impuls în perspectiva „aportului original posibil în construirea unei lumi noi” [3]. Epoca noastră devine epoca conștiinței zdruncinate, tocmai ca o consecință a neputinței de adaptare la schimbare, într-un ritm adecvat [10]. Întreaga societate trebuie să se intereseze azi de problemele ridicate de știință și de soluțiile pe care le propune ea. Parafrazîndu-l pe Clémenceau, am putea spune: știința a devenit prea importantă pentru a fi lăsată numai pe seama savanților [14].

Revoluția globală astfel, capătă formă printr-un amestec fără precedent de seisme geostrategice, de factori sociali, economici, tehnologici, culturali și etici. Combinațiile acestor factori duc la situații imprevizibile. Deci, în această perioadă de tranziție, omenirea se confruntă cu o dublă provocare: de a înainta pas cu pas pe calea înțelegerii noii lumi, cu multele ei fațete ascunse, și de a învăța cum să conducă noua lume, în loc să fie condusă de ea.

Evident, revoluția tehnico-științifică contemporană determină apariția multor noi condiții, care îl impun pe om să se bazeze în mare măsură pe propriile păreri, aprecieri în procesul alegerii scopurilor sale. Însă, o dată cu apariția conștiinței reacția de răspuns a omului la acțiunile mediului înconjurător nu se vor reduce doar la o simplă acomodare, ci vor fi orientate spre transformarea acestuia din urmă în corespundere cu necesitățile lui. Omul a și devenit uman tocmai din momentul cînd a început să creeze tehnologie, să muncească și să gîndească. El a construit treptat între societate și natură un mediu tehnologic din ce în ce mai dens și gîndind, omul a reușit să creeze o cultură și o viață spirituală legată de resorturile lumii.

Astăzi, omul își dă bine seama că și tehnologia face parte din structura lumii și este remarcantă dezvoltarea tehnologiei în istoria omenirii, etapele ei revoluționare aducînd mari modificări în viața umană. Promovarea tehnologiei joacă un rol decisiv în dezvoltarea societății precum și decizia luată de om de a-și asuma cu fermitate, în deplină cunoștință de cauză, propriul viitor. De aceea, asigurarea unei compatibilități sporite a direcțiilor imprimare schimbărilor tehnologice cu așteptările societății reprezintă, fără îndoială, una dintre sarcinile de bază în următorul deceniu, al sec. al XXI-lea.

Bibliografie

1. **Berger R.** *Artă și comunicare*. – București: Editura Meridiane, 1978, p.29.

2. **Cerghit I.** *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii.* – București: Editura Aramis, 2002, p.9.
3. **Chombart de Lauwe P.** *Cultura și putere.* – București: Editura Politică, 1982, p.4.
4. A se vedea: **Dufrenne M.** *Pentru om.* – București: Editura Politică, 1971, p.155.
5. **Ibidem.**, p. 252.
6. **Haineș I.** *Introducere în teoria comunicării.* – București: Editura Fundației „România de mâine”, 1998, p.10.
7. **Hartman N.** *Vechea și noua ontologie.* – București: Editura Paideia, 1997, p. 13.
8. A se vedea: **King A., Schneider B.** *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii.* – București: Editura Tehnică, 1993, p. 74.
9. **Mayor F.** *Memoria viitorului.* – București: Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. 80-81.
10. A se vedea: **Mișcol O.** *Cultură și comunicare. Cultură și limbaj. Cultura între modernitate și postmodernitate.* – București: Editura Oscar Print, 2000, p. 139.
11. **Nietzsche F.** *Știința voioasă.* – București: Editura Humanitas, 1995, p. 229.
12. A se vedea: **Nicolau E.** *Oameni, paradigme, întâlniri.* – București: Editura Eminescu, 1991, p.12.
13. **Ibidem**, p.38.
14. Citez după: **Popescu M., Spulber V.** *Descoperiri științifice. Legendă și adevăr.* – Chișinău: Editura „Știința”, 1992, p. 10.
15. **Russ J.** *Istoria filosofiei. Triumful rațiunii.* – București: Editura Univers Enciclopedic, 2000, p. 202.
16. **Toffler A.** *Șocul viitorului.* – București: Editura Politică, 1973, p. 389.
17. Citez după: **Toffler A.** *Șocul viitorului.* Op. cit., p. 389-390.
18. A se vedea: **Țârdea Teodor N.** *Memoria socială și tehnologiile globale performante în strategia de supraviețuire a omenirii: analiză teoretico-metodologică.* // Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane / Materialele Conferinței a XIV-a Științifice Internaționale. 10-11 aprilie 2009. Redactor responsabil *Teodor N. Țârdea.* – Chișinău: CEP „Medicina”, 2009, p. 10-13.
19. **Ibidem.**, p. 11.
20. Citez după: **Țârdea Teodor N.** *Informaticizarea, cunoașterea, dirijarea socială. Eseuri filosofice.* – Chișinău: Editura „Știința”, 1994, p. 53.
21. A se vedea: **Попкова Н. В.** *Философия техносферы.* – Москва: Книжный дом „ЛИБРОКОМ”, 2009, с. 88.
22. **Степин В. С.** *Теоретическое знание.* – Москва: ИФРА-М, 2000, с. 31-32.
23. **Щуров В. А.** *Техника в мире человека, человек в мире техники // Мир человека.* – Н. Новгород: Изд-во „Нижний Новгород”, 1993, с. 111.

FENOMENUL GENIALITĂȚII: ORIGINI ȘI ASPECTE PSIHO-SOCIALE

Dorin Damașcan

(Cond. șt.: dr. hab în șt. filos., prof. univ., acad. Teodor N. Țârdea)

Summary

Giftedness phenomenon: origins and psycho-social aspects

Giftedness is a comparatively less investigated and unforeseeable and hardly controlled phenomenon. There are three possible ways of gifted person's development: manifestation of creative potential, stabilisation of skills at a certain level, loss or cessation of giftedness. The development of a gifted person is a complex process, influenced by both genetical and environmental factors. If the heredity factor is quite out of our influence, then environmental